

Márton Andrea

A skandináv országok Északi-sarkvidék-stratégiái Norvégia, Svédország és Finnország

A skandináv államok sarkvidéki politikáinak alakulását jelentősen befolyásolták az Északi-sark régiójában bekövetkezett geostratégiai és geopolitikai, valamint a globális éghajlatváltozás hatására létrejövő környezeti változások. Történelmileg az északi országok, például Norvégia, Svédország és Finnország sarkvidéki stratégiái a fenntartható fejlődésre, a környezetvédelemre, valamint a béke és a stabilitás előmozdítására összpontosítottak a régióban. Ezek a stratégiák az idők során alkalmazkodtak az olyan felmerülő kihívások kezeléséhez, mint az éghajlatváltozás, a gazdasági fejlődés és a biztonsági aggályok. Nevezetesen Norvégiának, Izlandnak és Dániának vannak part menti és tengeri területei az Északi-sarkvidéken, ami egyedülállóan elhelyezi őket az északi-sarkvidéki kormányzás és politikaalkotás terén (MÁRTON 2012: 274). Svédországnak és Finnországnak, bár nincs közvetlen part menti hozzáférése az Északi-sarkvidékhez, mindazonáltal szerves részét képezik a régióban folytatott együttműködési erőfeszítéseknek, hangsúlyozva a kutatást, a környezet megóvását és az őslakosok jogait sarkvidéki stratégiáikban. Finnország és Svédország közelmúltbeli NATO-csatlakozása azonban döntő jelentőségű váltást jelent a régió stratégiai dinamikájában. Ez a fejlemény a biztonsági prioritások szélesebb körű újralibrálását tükrözi a fejlődő fenyegetésekre válaszul, és hangsúlyozza az Északi-sarkvidék fontosságát a stratégiai verseny területén. Norvégia, Svédország és Finnország északi-sarkvidéki szerepvállalásának történelmi kontextusa a túlnyomórészt nemzeti érdekek felől az együttműködésen alapuló megközelítés felé való átmenetet mutatja az olyan nemzetközi szövetségek keretein belül, mint a NATO (JOZWIĄK 2024).

A sarkvidéki feltárás és kutatás kulcsfontosságú mérföldkövei alakították a jelenlegi felfogást és politikát ezzel a távoli és kihívásokkal teli régióval kapcsolatban. Az Északi-sarkvidéki Tanács 1996-os megalakulása sarkalatos momentum, amely

a nyolc sarkvidéki államot egyesítette, azaz Kanadát, Dániát, Finnországot, Izlandot, Norvégiát, Oroszországot, Svédországot és az Egyesült Államokat (Arctic Council 2024c). Ez a fórum jelentős együttműködést tett lehetővé a tudományos kutatás, a fenntartható fejlődés és a környezetvédelem terén. Ezenkívül a skandináv országok élen járnak az Északi-sark-kutatásban, hozzájárulva a régió éghajlatával, ökoszisztémájával és természeti erőforrásaival kapcsolatos globális tudásbázishoz. Kutatási erőfeszítéseik nemcsak az Északi-sarkvidék változásainak megértését javították, hanem a nemzetközi együttműködés fontosságát is hangsúlyozták a régió előtt álló sürgető kihívások kezelésében.

Az őslakos népek döntő szerepet játszottak a sarkvidéki stratégiák kialakításában, felbecsülhetetlen értékű perspektívákat hozva a környezetvédelem, az erőforrás-gazdálkodás és a kulturális fenntarthatóság terén.¹ Nemzedékeken át felhalmozott hagyományos tudásuk betekintést nyújt az Északi-sarkvidék ökológiai egyensúlyába és erőforrásainak fenntartható használatába. Az elmúlt években egyre inkább felismerték annak szükségességét, hogy az őslakosok szervezeteit be kell vonni a sarkvidéki kormányzással kapcsolatos döntéshozatali folyamatokba. Az együttműködés célja annak biztosítása, hogy a politikák és stratégiák ne csak a sarkvidéki államok érdekeit tükrözzék, hanem az őslakos közösségek jogait és megélhetését is védjék. Az őslakosok részvétele az északi-sarkvidéki stratégiákban a régió előtt álló összetett kihívások kezelésének holisztikus megközelítését hangsúlyozza, amely egyensúlyt teremt a gazdasági fejlődés, valamint a környezetvédelem és a kultúra megőrzése között (SCHEFFER 2023).

Az Északi-sarkvidék geopolitikai jelentősége

A stratégiai katonai érdekek az Északi-sarkvidéken felerősödtek, elsősorban a globális védelmi stratégiákban betöltött kulcsfontosságú szerepük miatt. Ezt különösen jól példázza Oroszország, amely az Északi-sarkvidéket, különösen az Északi-sarkot az 1950-es évek óta integrálta védelmi stratégiájába, kiemelve a régió régóta fennálló és folyamatos jelentőségét a globális katonai tervezésben. Az elmúlt két évtizedben tudományos vita alakult ki az Északi-sark jövőjével kapcsolatban. Azonban a viták és tudományos megközelítések mellett kevés szó esett az Északi-sark régiójának remilitarizálásáról. Felmerül a kérdés: Európa perifériáján zajló katonai tevékenység

¹ Lásd Németh Viktória fejezetét.

miért nem került az érdeklődés középpontjába? Erre a kérdésre több rövid válasz is született. Az egyik, hogy a régió éghajlati viszonyai között kizárólag speciális tevékenységeket lehet folytatni, a másik, hogy az 1990-es években az átalakuló és egyre inkább csökkenő katonai költségvetések nem a régióban zajló katonai tevékenységeket állították a középpontba.

Ugyanakkor ha visszatekintünk a hidegháború időszakára, azt láthatjuk, hogy az említett korszak alatt a szemben álló nagyhatalmak, a Szovjetunió és az Egyesült Államok jelentős haditengerészeti erőket állomásoztatott a régióban. A korai előrejelző rendszerek figyelték a nukleáris töltetekkel felszerelt tengeralattjárók mozgását. Norvégia NATO-tagállamként az egyetlen skandináv ország volt a térségben, amely határos volt a Szovjetunióval, és szárazföldi, valamint tengeri területein tartott hadgyakorlatok közben meg lehetett figyelni az ellenfelet. Az 1990-es években bekövetkezett geopolitikai változások miatt a térség egyre több kihívással néz szembe. Ennek elsődleges oka a Szovjetunió megszűnése és az Oroszországi Föderáció² megszületése. Az orosz érdekek érvényesítése újraindíthatja a nagyhatalmi vetélkedést. Másodszor a kőolaj- és földgáztartalékok kiaknázása és a megújuló energiaforrásokért folytatott verseny, harmadszor pedig a megnyíló szállítási útvonalak használata, a halfajokban gazdag északi-tengeri vizek halászati jogaiért folytatott verseny és nem utolsósorban a globális felmelegedés eredményeként az őshonos népek között kialakuló konfliktusok és mindezek együttes hatásai (SALMELA 2010). Katonastratégiai szempontból rendkívül fontos az Északi-sarkvidék térsége. A hidegháború időszaka alatt számos haditengerészeti bázis létesült a régióban. Ezek közül a legnagyobb, amely ma is teljes kapacitással működik, az északi flotta bázisa a Kola-félszigeten. A flotta jelenlegi erőcsoportosítása nagyobb, mint a régió összes országának a térségben állomásoztatott erőcsoportosítása. Az északi flotta alárendeltségébe tartozik Oroszország legnagyobb stratégiai tengeralattjáró-egysége (MÁRTON 2016). A flotta tengeralattjárói változatos feladatokat hajtottak és hajtanak végre ma is az Északi-sarkvidék jégsapkája alatt. A hidegháború ideje alatt a szemben álló nagyhatalmak között rendszeresek voltak a légi és a tenger alatti konfrontációk, azonban stratégiai érdekeik miatt a régióban nem történt háborús konfliktus. A mai geopolitikai helyzetben el kell fogadnunk azt az alapvető ténytet, hogy a régió államai törekednek az együttműködésre a regionális szervezeteken belül, ugyanakkor állami érdekeik védelmében elkezdtek szép lassan felfegyverezni a régióban állomásozó haderejüket. Az Északi-sarkvidék stratégiai értéke

² Az Oroszországi Föderáció és az Oroszország kifejezést ebben a tanulmányban azonos jelentéstartalommal használom – a szerző megjegyzése.

nem csupán földrajzi elhelyezkedéséből fakad, hanem abból is, hogy a tengeri erők kivételének színtere lehet. Az Amerikai Egyesült Államokat, az Oroszországi Föderációt, a gazdaságilag megerősödő Kínát, a többi feltörekvő hatalmat és az északi-sarkvidéki államokat egyre inkább vonzzák azok a katonai előnyök, amelyeket az Északi-sark egyes részei feletti ellenőrzés jelenthet, hangsúlyozva a régió kritikus szerepét a globális biztonsági dinamikában.

Az Északi-sarkvidék gazdag kiaknázatlan természeti erőforrásokban, beleértve az olajat, a gázt és az ásványokat, amelyek a jég visszahúzódásával egyre hozzáférhetőbbé válnak. Ezenkívül az olvadó jég új tengeri útvonalakat nyit meg, például az Északnyugati-átjárót, amely jelentősen lerövidítheti az Ázsia és a Nyugat közötti szállítási időt, és ezáltal megváltoztathatja a globális kereskedelem dinamikáját. Az Északi-sarkvidék gazdasági érdekei nemcsak az erőforrások kiaknázását foglalják magukban, hanem ezen új hajózási utak ellenőrzését és felügyeletét is, amelyek a szállítási költségek és a nemzetközi kereskedelemre fordított idő csökkentését ígérik. Ezek a tényezők együttesen az Északi-sarkvidéket a gazdasági tevékenységek számára egyre vonzóbbá teszik. Ez a gazdasági érdek azonban kihívásokkal is jár, beleértve a fenntartható fejlődés gyakorlatának szükségességét és a térségben versengő országok követeléseiből és érdekeiből fakadó geopolitikai feszültségek kezelését.

Norvégia északi-sarki stratégiája

A norvég kormány stratégiai prioritásként jelölte meg az Északi-sarkvidék fejlesztését az ország számára összhangban az Egyesült Nemzetek fenntartható fejlődési célkitűzéseivel (Norwegian Ministry of Foreign Affairs 2006). Ugyanakkor stratégiai célkitűzésként jelenik meg az illegális halászat elleni küzdelem, valamint az északon élő népcsoportok életkörülményeinek javítása és az őshonos népek jogainak védelme. Az Északi-sark-stratégia kiemeli, hogy a sérülékeny ökoszisztéma megóvására folytatni kell a felelős erőforrás-gazdálkodást, valamint a norvég tengeri területek védelme érdekében fokozni kell az együttműködést a régió más országaival és a szövetséges nemzetekkel.

A dokumentum kimondja, hogy a régióban a fenntartható fejlődés nemcsak politikai célkitűzés, hanem az egész ország számára stratégiai jelentőségű. Az északi-sarki területek, bár népességszámuk a norvég területeken rendkívül alacsony, a tengeri területek védelme és az itt megjelenő kihívások és lehetőségek Norvégia biztonság- és védelempolitikájának sarokköveit jelentik. A globális éghajlatváltozás hatásai

gyorsabban és erőteljesebben jelennek meg a régióban, mint bárhol máshol a világon. Mindez Norvégiát is fokozottan érinti, hiszen tengeri partvidéke folyamatosan ki van téve az ár-apály hatásoknak, és a fokozódó tengeri viharok jelentős károkat képesek okozni a már kialakított infrastruktúrában. A norvég kormány tisztában van a gazdasági potenciálok kibővülésével is, amely nemcsak az ország által birtokolt szénhidrogén-készletek bányászati jogaival van kapcsolatban, hanem a Barents-tengeren keresztüli szállítási útvonalon történő jövőbeli lehetőségekkel is.

A kormányzati dokumentum kimondja, hogy továbbra is fontos a kormányzati szakpolitikák összehangolása és folyamatos továbbfejlesztése. Az ország Északi-sark-stratégiája egy cselekvési keret, amelynek kulcsszavai a jelenlét, a gazdasági tevékenységek fejlesztése és az oktatás. A norvég stratégia hasonlóan a kanadai és dán Északi-sark-stratégiához, egyes számú prioritásként jeleníti meg az ország szuverenitásának fenntartását és jelenlétét az általa birtokolt tengeri és szárazföldi területeken, külön kiemelve a Svalbard szigetcsoportot.³ Hangsúlyozza, hogy e célkitűzés végrehajtásához szükséges a fegyveres erő, a rendőrség és az igazságszolgáltatás együttműködése. Továbbá a kormány fenn kívánja tartani az erőforrás-gazdálkodásban a stabilitást és a kiszámíthatóságot, valamint ezen a területen szeretné a konfliktusokat megelőzni. A stratégia második eleme a biológiai sokféleség megőrzése és az ezzel kapcsolatos kutatások és együttműködések fejlesztése. Ugyanakkor a kormányzat nem mondott le az infrastruktúra-fejlesztésekről, illetve a térség gazdasági fejlesztéséről sem. Ezzel együtt hosszú távú iparfejlesztési programot terveztek, amely segít a helyi közösségeket megerősíteni, és fejleszti az egészségügyi és oktatási lehetőségeket a régióban. A kormányzati dokumentum célul tűzte ki egy északi-sarki tudásbázis kialakítását, amelynek vezető nemzetközi központjait Norvégia északi területein alakítják ki. A tudásbázist megalapozó kutatások a tengeri erőforrás-gazdálkodást és -hasznosítást, a tengeri szállítást, a környezetvédelemmel, az éghajlatváltozással és az őshonos népekkel kapcsolatos kutatásokat állítják a középpontba.

A környezetvédelmi fejezetben a stratégia úgy fogalmaz, hogy szigorú szabályokat és átfogó védelmi intézkedéseket kell meghozni a sérülékeny ökoszisztéma és az értékes területeket érő negatív hatások csökkentésére, különös tekintettel a gazdasági tevékenységekből fakadó környezeti terhelésre és a veszélyes anyagok megjelenésére az északi szárazföldi és tengeri területeken.

³ A Svalbard szigetcsoport Norvégia joghatósága alatt álló demilitarizált terület. Mintegy 6500 kisebb-nagyobb szigetből áll. Speciális helyzetét a svalbardi egyezmény rögzíti.

A környezetvédelem mellett a stratégia hangsúlyozza, hogy a kormány az észak-norvégiai területeken elősegíti a kőolajipari tevékenységek továbbfejlesztését, valamint a helyi és regionális vállalkozások fejlődését.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy Oroszországgal mint szomszédos országgal a kialakult helyzet ellenére szükséges a párbeszédet és az éghajlatváltozás hatásainak csökkentése érdekében a kapcsolatot fenntartani.

Svédország Északi-sark-stratégiája

Az ország két legészakibb megyéjét, Västerbottent és Norrbottent határozzák meg Svédország északi-sarkvidéki területeként. Ez a régió az ország területének körülbelül egyharmadát teszi ki, azonban alig több mint félmillióan lakják (Arctic Council 2024b).

Svédország Északi-sark-stratégiája bemutatja azokat az új kihívásokat, amelyek kiindulópontot jelentenek a regionális és a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében. A stratégia megállapítja, hogy az Északi-sarkvidéken bekövetkező éghajlatváltozás hatására új lehetőségek is megnyílnak a hajózás, a halászat, a vadászat, a kereskedelem, az energiaszektor és a hatékony infrastruktúra fejlesztése és használata terén. Az ország számára a skandináv és európai együttműködés rendkívül fontos. Ennek eredményeként ki kell használni a térségben működő regionális szervezetekből származó szinergiákat. A stratégia második része megfogalmazza, hogy a szénhidrogének kitermelése a régióban környezetbarát módon történjen. A tengeri szállításban és a különböző ágazatokban be kell vezetni a svéd technológiai ismereteket, és bővíteni kell a régióban a kereskedelmi kapcsolatokat.

Svédország vezető szakértelemmel rendelkezik a sarkvidéki viszonyok közötti hajózás területén. A svéd jégtörők képesek támogatni a növekvő kereskedelmi hajóforgalom biztonságos áthaladását a régióban, valamint segítséget tudnak nyújtani a sérülékeny tengeri ökoszisztémák megfigyelésében.

Svédország sarkvidéki stratégiájának egyik kulcsfontosságú eleme a szárazföldi és a digitális összeköttetés, valamint a gazdasági fejlődés javítása Észak-Svédországban. A régió egyedi földrajzi és éghajlati adottságai egyszerre jelentenek kihívásokat és lehetőségeket a gazdasági növekedés számára. A közlekedési infrastruktúra és a digitális összeköttetés javítására irányuló kezdeményezések célja a kereskedelem, a turizmus és a befektetések elősegítése az Északi-sarkvidéken. Az észak-svédországi gazdasági fejlődés előmozdításával a kormány munkahelyek teremtésére, az életszínvonal javítására és a régió hosszú távú fenntarthatóságának biztosítására törekszik. A gazdasági

növekedésre való összpontosítás egyensúlyban van a környezet megóvása melletti elkötelezettséggel, biztosítva, hogy a fejlesztési erőfeszítések összhangban legyenek Svédországnak az Északi-sarkvidékre és az itt kialakított együttműködésre vonatkozó tágabb céljaival.

A dokumentum nagy hangsúlyt fektet az éghajlattal kapcsolatos kutatásokra az Északi-sarkvidéken. Svédország célja a sarkvidéki kutatásba történő befektetéssel az éghajlatváltozás hatásainak jobb megismerése és megértése, ezzel is hozzájárulva a klímaváltozás hatásainak mérséklésére irányuló globális erőfeszítésekhez. Az éghajlat-tudományra történő összpontosítás nemcsak az északi-sarkvidéki környezet megőrzését segíti elő, hanem támogatja az átfogó éghajlatváltozási kezdeményezéseket is azáltal, hogy értékes adatokat és betekintést nyújt a régióban zajló változásokba.

Az országban esetenként akár száz évre visszamenőleg is rendelkezésre állnak meteorológiai adatok, amelyek hozzájárultak az éghajlatváltozás hatásainak jobb megértéséhez. Észak-Svédországban található Abisko és Tarfala kutatóállomások és a Kirunában található EISCAT12 radarállomás kiterjedt környezeti monitoringprogramot végeznek. Az elmúlt száz évben hőmérsékleti, csapadék-, jégolvadási adatokat, valamint a helyi növény- és állatvilág megfigyelését végezték. A tarfalai állomás alapkutatásokat, a gleccserek megfigyelését, meteorológiai, hidrológiai elemzéseket, valamint hőkémiai és permafrosztvizsgálatokat végez.

A számik Európa egyetlen őslakos népcsoportja, Svédországban a lélekszámuk 20 ezer és 50 ezer közé tehető. A számik jogainak és kulturális örökségének előmozdítása Svédország sarkvidéki stratégiájának sarokköve. Az Északi-sarkvidék bennszülött népeként elismerve a számikat, Svédország elkötelezte magát jogaik, kultúrájuk és életmódjuk védelme mellett. A számi kulturális örökség népszerűsítésére tett erőfeszítések közé tartozik a hagyományos életmód, a nyelvek és az oktatás támogatása. A számik jogainak előtérbe helyezésével Svédország elismeri az őslakos népcsoport hozzájárulásának fontosságát az Északi-sarkvidék kulturális sokszínűségéhez és fenntarthatóságához. Ez a megközelítés nemcsak a számi közösség jólétét javítja, hanem gazdagítja Svédország kultúráját is, elősegítve a befogadóbb társadalom kialakulását (Government Offices of Sweden 2011).

Svédország 2011 és 2013 között töltötte be elnöki tisztét az Északi-sarkvidéki Tanácsban. Az ország prioritásai az alábbiak voltak:

- a környezet és az éghajlat, beleértve az éghajlatváltozás hatásait, a szennyezőanyag-kibocsátást, a környezet ellenálló képességének növelését és a biológiai sokféleség megőrzését;
- az Északi-sarkvidéken élő emberek jólétének és a helyi közösségek gazdasági prosperitásának fokozása;

- a jeges-tengeri és a szárazföldi katonai megfigyelés javítása;
- az Északi-sarkvidéki Tanács megerősítése a stratégiai kommunikációs terv kidolgozásával, az állandó titkárság létrehozásával és az ágazati miniszteri találkozók megszervezésével.

A svéd elnökség legfontosabb eredménye az Északi-sarkvidéki Tanács megerősítése volt. Tromsø-ben létrejött a tanács állandó titkársága, és elfogadták a stratégiai kommunikációs tervet is. Ugyanakkor a svéd elnökség a nyilvánosság bevonása érdekében egy új webfelületet indított (Arctic Council 2024b).

Finnország Északi-sark-stratégiája

Finnország korábbi Északi-sark-stratégiáját 2013-ban adta ki a kormány. A dokumentum kimondta, hogy Finnország sarkvidéki ország, és természetes érdekei fűződnek a régióban bekövetkező változások hatásainak kezeléséhez. A stratégia fő problémaként jeleníti meg az ország sarkvidéki területein a sérülékeny környezetet, hangsúlyozva, hogy a bekövetkező környezeti változások hátrányosan érintik az ott élő őslakosokat, akiknek jogait az alkotmány is rögzíti. Lehetőségként jelöli meg a dokumentum az Északi-sarkvidéket mint jelentős gazdasági potenciállal rendelkező térséget, ahol a tengeri szállítás és a természeti erőforrások kiaknázása lehetőséget teremt a finn szakértelem felhasználására, további kulcsfontosságú tényezőként jelöli meg a közlekedés javítását, a kommunikáció és a logisztikai kapcsolatok fejlesztését és a határátlépés lehetőségének megkönnyítését.

A finn sarkvidéki politika kihasználja az összes olyan együttműködési struktúrát, amely a regionális politika fejlődését elősegíti. Finnország aktívan részt vesz olyan nemzetközi fórumokon, mint az Északi-sarkvidéki Tanács, ahol együttműködik más sarkvidéki államokkal és őslakosokkal, hogy közös megoldásokat találjanak az olyan közös kihívásokra, mint az éghajlatváltozás, a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés.

Finnország 2000 és 2002 között töltötte be az Északi-sarkvidéki Tanács elnöki posztját. Az ország prioritásai az alábbiak voltak:

- fenntartható fejlődés az Északi-sarkon;
- a kapacitások kiépítése, hogy a népesség a fenntartható fejlődés érdekében hozzáférjen az erőforrásokhoz;
- a hagyományos tudáson alapuló döntéshozatal elősegítése.

Finnország 2017 és 2019 között ismét betöltötte az Északi-sarkvidéki Tanács elnöki pozícióját. Második elnöksége alatt Finnország már az alábbiakban megfogalmazott célkitűzéseket tekintette prioritásnak:

- környezetvédelem, beleértve az új és a kialakításra kerülő technológiákra, gyakorlatokra vonatkozó információcserét az Északi-sarkvidék fenntartható és felelős fejlődése érdekében;
- a széles sávú internetes és televíziós szolgáltatások elérhetőségének javítása az Északi-sarkon;
- a cirkumpoláris meteorológiai és oceanográfiai együttműködés fejlesztése a nemzetközi hajózás és légi forgalom biztonságának javítására, valamint a sarkvidéki éghajlattudomány eredményeinek fejlesztésére;
- az oktatási lehetőségek javítása az Északi-sarkvidéken a szakemberhálózat megerősítésével, együttműködve a Lappföldi Északi-sarkvidéki Egyetemmel.

Finnország második elnöksége alatt lépéseket tett, hogy javítsa az Északi-sarkvidéki Tanács megfigyelői státuszú országaival való kapcsolatait. Ösztönözte a térségben élő vagy a térséggel foglalkozó szakértőket, hogy mutassák be munkájukat, illetve lehetővé tette a résztvevők számára az információk és a szakértelem megosztását, valamint a tanács testületei között a szorosabb együttműködést. A finn elnökség segítette létrehozni az északi-sarkvidéki biodiverzitás kongresszust, amely tömörítette a civil és a kormányzati, valamint az üzleti szféra szereplőit lehetőséget biztosítva számukra, hogy a biodiverzitás előtt álló kihívásokat és az élő erőforrás megőrzésének és fenntartható használatának lehetőségeit megvitassák (Arctic Council 2024a).

Finnország északi-sarkvidéki stratégiáját a kormány 2021-ben megújította. A kiadott dokumentum alapján az Északi-sarkvidéken folyó minden tevékenységnek az ökológiai teherbíró képességen, a klímavédelmen, a fenntartható fejlődés elvein és az őshonos népek jogainak tiszteletben tartásán kell alapulnia. A stratégia alapján az ország regionális érdekeit is ezekből a szempontokból lehet és kell vizsgálni. Az új dokumentum 2030-ig határozza meg az ország célkitűzéseit, amelyek a következők:

- az éghajlatváltozás hatásainak mérséklése;
- az őshonos számik jólétének és jogainak elismerése;
- az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos kutatások fejlesztése, a megélhetési körülmények javítása;
- az infrastruktúra fejlesztése.

Finnország az első számú prioritás megvalósításához, a párizsi megállapodás céljai eléréséhez és a 2035-ig elérendő szén-dioxid-semlegesség bevezetéséhez 2021-ben új klímátörvényt terjesztett elő, valamint elindította az új nemzeti klíma- és energiastratégia elkészítését. Folytatta a 2020-ban elindított középhosszú távú klímaváltozási tervben foglalt intézkedések megvalósítását.

Az őshonos számi népcsoport életkörülményeinek javítása társadalmi-gazdasági szinten összetett feladat. Lappföld, ahol a számi lakosság él, Finnország területének 30%-át teszi ki, ugyanakkor a népcsoportot alkotó népesség csak mintegy 180 ezer fő (Arctic Council 2024a). A számi népcsoport tagjai nyelvtanilag és kulturálisan sem egységes népesség, nem minden számi beszéli anyanyelvüként a számi nyelvet. Az elmúlt időszak demográfiai változásai igen jelentős hatást gyakoroltak a népcsoportra, a Covid-19-világjárvány alatt bekövetkező gazdasági hanyatlás, a szolgáltatási ágak csökkenése és a turizmus visszaesése miatt hagyományos életmódjuk és megélhetésük veszélybe került. A nemek arányának a változása, az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének alacsony színvonala belső migrációt indított el. A kormányzat célja, hogy ezeket a folyamatokat megállítsa és visszafordítsa a megélhetési biztonság, az egészségügyi és oktatási szolgáltatások folyamatos elérhetőségének biztosításával és a számi népcsoport jogainak biztosítására hozott intézkedésekkel. Az intézkedések között ki kell emelni a közegészségügyi szolgáltatások fejlesztését, amely az egészségügyi stratégia része is, a jóléti szolgáltatások közül pedig a digitális oktatási lehetőségek és egyéb szolgáltatások fejlesztését és elérhetőségének biztosítását.

A kormányzati politika további célkitűzése, hogy javítsa a számik lehetőségeit a nemzetközi együttműködésben történő részvétellel. A kormányzat ígéretet tett a határákadályok megszüntetésére és a svédországi, valamint a norvégiai számikkal történő együttműködés erősítésére. A finn kormányzat folytatni szeretné a számik igazság- és megbékélési folyamatát a többségi és az őshonos népcsoport közötti párbeszéd javításával és a jogaik megerősítésével.

Finnország számára az infrastruktúra fejlesztése az északi-sarkvidéki régióban gazdasági előnyökkel jár. Az ország igyekszik a szomszédos régiókkal együtt fejleszteni az infrastruktúrát, előnyben részesítve a fenntartható turizmust, az erdészetet és a biogazdaságot.

Finnország és Svédország NATO-tagsága

A két ország NATO-taggyá válásával lényegesen megváltozott a katonai stratégiai helyzet Észak-Európában és az Északi-sark régiójában. A Balti-tenger környékének valamennyi állama Oroszország kivételével a szövetség tagjává vált az elmúlt évtizedekben. Ezzel javult a NATO stratégiai mélysége és nőtt a szövetség kollektív védelmi képessége. Mielőtt a részletekbe belemennénk, nézzük meg, mit is jelent a NATO bővítése a biztonsági környezetre, illetve a két ország NATO-taggyá válása milyen hatást gyakorol az Északi-sark régióra.

A NATO-bővítés történelmi összefüggései

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) 1949-ben jött létre kollektív védelmi szövetséggént, válaszul a II. világháború utáni kor geopolitikai feszültségeire, különös tekintettel a Szovjetunió jelentette veszélyre. A szövetség eredeti célja, hogy biztosítsa a békét az európai kontinensen, valamint hogy megakadályozza a nacionalista militarizmus újjáéledését egy olyan védelmi rendszeren keresztül, ahol az egyik tag elleni támadást a többi tag elleni támadásnak tekinti (NATO 2024).

A NATO éveken át tartó fejlődését és stratégiaváltását számos bővítési kör kísérte, amelynek mindegyike geopolitikai hatásokkal járt, és egyben átformálta az európai biztonsági architektúrát. Az 1952-es bővítés során Görögország és Törökország csatlakozott a szövetséghez azzal a céllal, hogy megerősítsék a NATO déli szárnyát a szovjet fenyegetéssel szemben. A hidegháború alatti és utáni időszakban olyan országok csatlakoztak, mint például 1982-ben Spanyolország vagy az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején a közép-európai országok. Az egyes országok, országcsoportok csatlakozása a szövetséghez gyakran váltott ki heves reakciókat Oroszországból, amely biztonsági fenyegetésnek tekintette a NATO határaihoz való közeledését.

Az Északi-sarkvidék a NATO stratégiai határterületévé vált az éghajlatváltozás hatásainak köszönhetően a régióban található erőforrások birtoklásáért és a hajózási útvonalak ellenőrzéséért megindult geopolitikai versenyben. Így a régió stratégiai szempontból kiemelt területté vált mind a NATO-tagállamok, mind pedig az olyan globális szereplők részére, mint Oroszország vagy Kína. A NATO számára az Északi-sarkvidék

nemcsak az erőforrások miatt vált fontossá, hanem katonastratégiai szempontból is. A régióban lezajló változások új lehetőségeket teremtettek és teremtenek a jövőben a katonai jelenlét érvényesítésére, többek között az új hajózási útvonalak biztosítására, valamint a különleges gazdasági zónák védelmére, amelyek hozzájárulnak az egyes parti államok szuverenitásához és tágabb értelemben a világkereskedelemhez és a stratégiai mobilitás fenntartásához. Mindezek mutatják a NATO érdeklődését az Északi-sark régió iránt és változó szerepét a felmerülő biztonsági kihívások kezelésében az új stratégiai határokon.

*Finnország és Svédország NATO-tagságának
következményei az Északi-sarkvidékre nézve*

Finnország és Svédország felvétele a NATO-ba jelentősen átrajzolja a régió geopolitikai térképét. Az Északi-sarkvidék a természeti erőforrások kitermelésének határterülete volt, beleértve a szénhidrogéneket és a ritkaföldfémeket is, amelyek kitermelése kritikus a világ gazdaság számára. E két nemzet csatlakozása a NATO-hoz a katonai jelenlét és a biztonsági intézkedések megnövekedéséhez vezethet a térségben, ami olyan új területeket nyithat meg az erőforrások feltárása és kiaknázása előtt, amelyek korábban politikai korlátok vagy biztonsági aggályok miatt elérhetetlenek voltak. Ez a lehetőség felgyorsíthatja az Északi-sarkvidék hatalmas erőforrásainak kiaknázására irányuló erőfeszítéseket, amelyet a NATO-tagállamok energiaellátásának és nyersanyagai biztosításának stratégiai igénye vezérel.

A NATO-csatlakozás gazdasági hatásai a helyi őshonos közösségekre mélyrehatóak lehetnek. Az őslakos közösségek különösen a régió természeti erőforrásaira támaszkodnak megélhetésük során, beleértve a halászatot, a vadászatot és a rénszarvas-tartást. A megnövekedett militarizáció és az erőforrások kiaknázása megzavarhatja ezt a hagyományos életmódot, ami társadalmi-gazdasági kihívásokhoz vezethet (P. A. R. 2022). Ezenkívül a katonai létesítményekben vagy erőforrás-kitermelési projektekből adódó új munkalehetőségek nem mindig igazodnak a helyi és bennszülött lakosság készségeihez és kulturális gyakorlatához, ami gazdasági egyenlőtlenségekhez és társadalmi feszültségekhez vezethet. Másrészt a megerősített infrastruktúra és a fokozott biztonság vonzhatja a befektetéseket, és javíthatja a szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

A két ország NATO-csatlakozása jelentősen növeli a katonai biztonságot és a stratégiai jelenlétet a régióban. Svédország és Finnország stratégiai helyzete fejlett katonai képességeikkel párosulva, különösen a hideg időjárási műveletekben, jelentősen

mege erősíti a NATO kollektív védelmi kapacitásait az Északi-sarkvidéken. Ugyanakkor a két ország integrációja nemcsak megszilárdítja a szövetség északi szárnyát, és megváltoztatja az északi-sarkvidéki államok védelmi helyzetét, hanem lehetőséget teremt a biztonsági kihívások összehangoltabb kezelésére is (KARÓCZKAI 2023).

Az Északi-sarkvidék egy hagyományosan alacsony biztonsági feszültségű régió, ahol az államok közötti együttműködésre számos példa volt az elmúlt időszakban. Az Északi-sarkvidéki Tanácsban folyamatos volt az együttműködés Oroszországgal. A két keleti skandináv állam felvétele a NATO-ba várhatóan a régiós országokat katonai stratégiáik újraértékelésére fogja késztetni. Oroszországot főként a Finnországgal közös mintegy 1340 km-es határszakasz miatt, amely most már a NATO keleti határa is (HORVÁTH 2023). A többi most már NATO-tagállamot a regionális kollektív védelmi képességek megváltozása miatt. Mindezek összességében felboríthatják az eddig kialakult *status quo*-t. Ugyanakkor a két állam csatlakozásával a NATO képes növelni a térségben végrehajtott hadgyakorlatok méretét és összetettségét.

Finnország és Svédország által birtokolt új technológiák és képességek integrálása a szövetségbe, amelyeket az északi-sarkvidéki műveletekhez lehet felhasználni, kiemelt szempontként mutatja, hogyan befolyásolja a két ország NATO-tagsága a katonai stratégiák változását. A sarkvidéki régió zord környezeti feltételei innovatív megoldásokat követelnek meg a továbbfejlesztett műholdas kommunikációtól a jég-törő képességekig és a hideg időjárási körülményekre kifejlesztett harcrendszerekig a hatékony katonai műveletekhez. Finnország és Svédország fejlett technológiai szektoraival felgyorsíthatja a pilóta nélküli megfigyelési és felderítési rendszerek, a jégen és havon való jobb mobilitási megoldások, valamint az extrém hidegben is működőképes, rugalmasabb kommunikációs hálózatok fejlesztését. A két új NATO-tagállam és a régi tagállamok közötti ezekre a technológiákra összpontosító kutatás-fejlesztési együttműködés nemcsak a szövetség operatív képességeit erősíti, hanem lehetőséget ad arra is, hogy a NATO a katonai innováció élvonalában maradjon (HORVÁTH 2023).

Finnország és Svédország NATO-csatlakozására adott orosz válaszlépések azzal a következménnyel is járnak, hogy fokozódik a feszültség a régióban. Történelmi távlatban tekintve Oroszország a NATO-bővítést mindig aggodalommal figyelte, biztonságpolitikai dokumentumaiban is megjelenítve, stratégiai érdekeinek és biztonságára ható közvetlen kihívásként értékelve. Oroszország az elmúlt évtizedben jelentős számú katonai bázist hozott létre a régióban, és telepített katonai állományt. Finnország és Svédország NATO-tagsága szintén értékelhető Oroszország északi-sarkvidéki stratégiai befolyási zónájába történő behatolásnak. Mindez egy sor további

katonai⁴ és biztonsági intézkedést vonhat maga után. Ezek az intézkedések hozzájárulhatnak egy fokozott biztonsági dilemma kialakulásához, ahol a megnövekedett katonai képességekkel rendelkező országok reakciói ellenreakciókhoz vezetnek, ami akár már középtávon is képes az Északi-sarkvidék destabilizálására.⁵

Az Északi Védelmi Együttműködés – NORDEFECO

Az Északi Védelmi Együttműködést (NORDEFECO) 2009-ben hozták létre azzal a céllal, hogy fokozza az együttműködést az északi országok, azaz Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország és Izland között (NORDEFECO.org 2024).

Norvégia, Svédország és Finnország részt vesznek a közös kutatási kezdeményezésekben és a legjobb gyakorlatok cseréjében jelentősen erősítve kollektív védelmi képességeiket. A NORDEFECO égisze alatt a kutatás-fejlesztés és a bevált gyakorlatok terjesztése iránti közös elkötelezettség mutatja az Északi-sarkvidék stratégiai jelentőségét a nemzetek számára, és elkötelezettségüket az Északi-sark régió megóvása mellett.

Norvégia, Svédország és Finnország egységes álláspontja az Északi-sarkvidéki Tanácson és más nemzetközi fórumokon jól példázza az Északi-sarkvidék kormányzásának és szakpolitikai fejlesztésének befolyásolására irányuló összehangolt erőfeszítéseiket. A NORDEFECO-n keresztül koordinálják álláspontjukat és érdekérvényesítési stratégiáikat a skandináv államok, biztosítva az egységes és erőteljes hangot az északi-sarkvidéki ügyekkel kapcsolatos vitákban. Ez az egység alapvető fontosságú az olyan kérdések kezelésében, mint az éghajlatváltozás, a tengeri biztonság és az Északi-sarkvidék fenntartható erőforrás-gazdálkodása. Egységes front felmutatásával hatékonyabban tudnak lobbizni olyan politikák végrehajtásáért, amelyek tükrözik közös érdekeiket és értékeiket, és ezáltal a nemzetközi menetrendet egy stabil, biztonságos és környezetileg fenntartható sarkvidéki régió javára alakítják. A Norvégia, Svédország és Finnország közötti határokon átnyúló infrastrukturális projektek és gazdasági integráció kulcsfontosságú elemei az Északi-sarkvidék ellenálló képességének és jólétének erősítésére irányuló stratégiájuknak. A NORDEFECO által támogatott kezdeményezések célja az összeköttetés javítása, a gazdasági növekedés ösztönzése és az Északi-sarkvidék fenntartható fejlődésének biztosítása. Az olyan közös

⁴ A hadgyakorlatok számának növelése, katonai diszlokációk létrehozása. Ugyanakkor mindegyik parti állam stratégiai dokumentumaiban megjelenik a szuverenitásuk védelme. Hosszú távon mindez a régió felfegyverzéséhez vezethet.

⁵ Lásd Rada Péter fejezetét.

infrastrukturális projektekbe való befektetéssel, mint az energiahálózatok, a közlekedési hálózatok és a digitális összeköttetés, ezek a skandináv országok leküzdhetik az Északi-sarkvidékre jellemző földrajzi és környezeti kihívásokat. A gazdasági integrációs erőfeszítések tovább támogatják egy összetartó gazdasági övezet létrehozását északon, elősegítve a kereskedelmet, az innovációt és a befektetéseket az Északi-sarkvidékre jellemző iparágakban. Az ilyen együttműködési törekvések nemcsak a skandináv nemzetek gazdasági alapjait erősítik, hanem hozzájárulnak az Északi-sarkvidék általános stabilitásához és biztonságához is (NORDEFECO.org 2024).

A NORDEFECO szerepe a NATO-bővítés összefüggésében

A NORDEFECO célja, hogy platformot biztosítson a katonai együttműködés szintjének emelésére. Ennek a kezdeményezésnek a célja a költséghatékonyabb és eredményesebb védelmi képesség előmozdítása volt az egész régióban különféle eszközökkel, beleértve a közös hadgyakorlatokat, az együttműködésen alapuló védelmi ipari projekteket és az egységes békefenntartó erőfeszítéseket. A NORDEFECO átfogó céljai az északi régióra jellemző stratégiai és környezeti kihívások közös értelmezéséből, valamint a nemzetközi béke és biztonság javítására irányuló közös törekvésből fakadnak. Ez az együttműködési keret fontos szerepet játszik az erőforrások összevonásában, a kritikus intelligencia megosztásában és a képzési programok harmonizálásában, hogy megerősítse tagjai kollektív védelmi helyzetét (NORDEFECO.org 2024).

Svédország és Finnország NATO-csatlakozása döntő váltást jelent a Skandináv-félsziget biztonsági dinamikájában, ami viszont jelentősen befolyásolhatja a NORDEFECO működési és stratégiai számításait. Történelmileg Svédország és Finnország fenntartotta a katonailag el nem kötelezett állapotot, és a NORDEFECO-ban való részvételük az északi kereteken belüli védelmi stratégiájuk alaptételeként szolgált. A NATO-tagságuk azonban megváltoztatja ezt a dinamikát, új paramétereket vezet be a védelmi együttműködésben és tervezésben a NORDEFECO-n belül. Ez a változás a skandináv országok közötti fokozott interoperabilitási szabványokhoz vezethet, ami szükségessé teszi a védelmi együttműködés kiigazítását, hogy jobban igazodjanak a NATO protokolljaihoz és célkitűzéseikhez. Ezenkívül Svédország és Finnország NATO-tagsága közvetlenebb csatornát biztosíthat a NORDEFECO-nak a NATO-kezdeményezésekben való részvételhez, ami potenciálisan kiterjesztheti az északi részvétel hatókörét és mélységét az európai és transzatlanti biztonsági ügyekben.

Svédország és Finnország NATO-csatlakozása nemcsak a NORDEFECO belső dinamikáját érinti, hanem lehetőséget kínál a NATO és a NORDEFECO közötti fokozott együttműködésre is. Ez a konvergencia elősegítheti a biztonsági kihívások integráltabb megközelítését az északi régióban és azokon túl is, különösen az olyan területeken, mint a hibrid hadviselés, a kibervédelem és a tengeri biztonság. A megerősített együttműködés többféleképpen is megnyilvánulhat, például a közös hadgyakorlatok révén, amelyek kihasználják a NORDEFECO regionális szakértelmét és a NATO kiterjedt képességeit; vagy az összehangolt védelmi beszerzések és fejlesztési projektek útján, így elősegítve az innovációt és a hatékonyságot; vagy megosztott hírszerzési és megfigyelési műveletekkel a helyzetfelismerés és a fenyegetésvértékelési képességek fokozása érdekében.. A NATO és a NORDEFECO közötti ilyen szinergiák jelentősen hozzájárulhatnak az Északi-sarkvidék stabilitásához és biztonságához, erőteljes válaszokat kínálva a fejlődő biztonsági fenyegetésekre, és elősegítik az összehangolt védelmi álláspont kialakítását az északi országok és szövetségeseik között.

Felhasznált irodalom

- Arctic Council (2024a): *Finland*. Online: <https://arctic-council.org/about/states/finland/>
- Arctic Council (2024b): *Sweden*. Online: <https://arctic-council.org/about/states/sweden/>
- Arctic Council (2024c): *The History of the Arctic Council*. Online: <https://arctic-council.org/about/timeline/>
- Finnish Government (2021): *Finland's Strategy for Arctic Policy*. Online: <https://valtioneuvosto.fi>
- Government Offices of Sweden (2011): *Sweden's Strategy for the Arctic region*. Stockholm: Ministry for Foreign Affairs.
- HORVÁTH Sebestyén (2023): Mit nyer a NATO Finnország és Svédország csatlakozásával? *Oeconomus*, 2023. április 5. Online: www.oeconomus.hu/irasok/mit-nyer-a-nato-finnorszag-es-svedorszag-csatlakozasaval/
- JOZWIAK, Rikard (2024): Finnország és Svédország kitartóan masírozik a NATO-tagság felé. *Szabad Európa*, 2022. április 19. Online: www.szabadeuropa.hu/a/finnorszag-es-svedorszag-kitartosan-masirozik-a-nato-tagsag-fele/31803500.html
- KARÓCZKAI Balázs (2023): Mit tesznek hozzá a NATO-hoz a svédek és a finnek? *Index*, 2023. március 3. Online: <https://index.hu/kulfold/2023/03/03/svedorszag-finnorszag-nato-oroszorszag-hadse-reg-geopolitika>
- MÁRTON Andrea (2012): Az Északi-sark a skandináv államok szemszögéből nézve. *Repüléstudományi Közlemények*, konferencia különszám, 24(2), 273–284. Online: www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2012_cikkek/20_Marton_Andrea.pdf

- MÁRTON Andrea (2016): Katonai együttműködés és terjeszkedés az Északi-sarkon. *Repüléstudományi Közlemények*, 28(2), 123–132. Online: https://www.repulestudomany.hu/folyoirat/2016_2/2016-2-07-0336_Marton_Andrea.pdf
- NORDEFECO katonai együttműködési szervezet hivatalos honlapja - <https://www.nordefco.org/>
- NATO (2024): *Mi a NATO?* Online: www.nato.int/nato-welcome/index_hu.html
- Norwegian Ministry of Foreign Affairs (2006): *The Norwegian Government's High North Strategy*. Online: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/rap/2006/0185/ddd/pdfv/302929-nstrategio6en.pdf>
- P. A. R. (2022): Amit a svéd és finn NATO-csatlakozásról tudni kell. *Világgazdaság*, 2022. május 17. Online: www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2022/05/amit-a-sved-es-finn-nato-csatlakozasrol-tudni-kell
- Prime Minister's Office (2010): Finland's Strategy for the Arctic Region. Helsinki: Prime Minister's Publication.
- SALMELA, Laura (2011): The Arctic from Military Viewpoint – A Summary of Jacob Børresen's Presentation at the Suomenlinna Seminar. In SALMELA, Laura (szerk.): *Nordic Cooperation and Far North*. The Thirteenth Suomenlinna Seminar. Online: <https://www.doria.fi/handle/10024/74180>
- SCHEFFER Joakim (2023): Finnország nemzetbiztonsági érdeke a NATO-csatlakozás. *Magyar Nemzet*, 2023. február 18. Online: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2023/02/finnorszag-nemzetbiztonsagi-erdeke-a-nato-csatlakozas>